

(виділено О.Б); у Національному академічному театрі російської драми імені Лесі Українки, в якому за сезон ставлять більше двадцяти вистав, одна вистава за твором Лесі Українки у перекладі російською мовою (виділено О.Б), інші вистави – приклади російської та західноєвропейської класики. Подібна ситуація склалася і в інших театрах України. Виняток становить Національний академічний драматичний театр імені І.Франка, на сцені якого ставиться більше вистав українських класиків, а вистави, що представляють зарубіжну і російську класику, йдуть українською мовою. Звичайно, таке сумне для України явище як російськомовні театри багато в чому залежить від вищого державного керівництва, зокрема від Міністерства культури і туризму України, а також від дирекції театрів і їх художніх керівників. Щодо керівництва українських театрів, то їх в основному посідають не представники української нації, а представники національних меншин, що населяють Україну. Останній чинник - це, на наш погляд, також наслідок політики царизму в Україні, адже відомо, що царський уряд прагнув бачити на керівних посадах України саме вірнопідданих росіян.

Проте, незважаючи на складне становище театру в Україні, сподіваємося, що з приходом до влади в державі національно-демократичних сил ситуація невдовзі почне змінюватись на краще.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Черкасенко С. З українського життя // Літературно-науковий вісник. – 1913. – Річник XVI.- Книга 1.- С. 380;
2. Украинский вопрос.- М., 1915;
3. Антонович Д. триста років українського театру (1618-1918).- Прага, 1926;
4. Сахновский-Панкеев В. Украинский театр в период революции // Первая русская революция и театр. Статьи и материалы.- М., 1956;
5. Карпенко-Карий І. Життя і творча діяльність. - К., 1957;
6. Стеценко Л. І.Карпенко-Карий (Тобілевич). Життя і творча діяльність. - К., 1957;
7. Поступейко М. Про жандармські переслідування І.Карпенка-Карого // Радянське літературознавство. - 1959. - №5;
8. Тобілевич С. П.К.Саксаганський і його театр. - К., 1957;
9. Йосипенко М. М.Л.Кропивницький. – К., 1958;
10. Український драматичний театр. - К., 1967;
11. История Украинской ССР в десяти томах. Т.5. Украина в период империализма (начало XX века).- К., 1983;
12. Кизченко В. Первая российская революция и культурный процесс на Украине.- К., 1984;
13. Коломієць Р. Театр Сакса ганського і Карпенка-Карого. - К., 1987;
14. Красильнікова О. Історія українського театру ХХ сторіччя. - К., 1999;
15. Мірошніченко Н. Модернізм в українській драматургії початку ХХ століття // Український театр ХХ століття. - К., 2003;
16. Миллер А. «Украинский вопрос» в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX века).- СПб., 2000;
17. Там само. - С. 225;
18. Йосипенко М. Вказ. праця. - С. 108-109;
19. Російщення України. Літературно-науковий збірник. - К., 1992.- С. 277;
20. Саксаганський П. Театр і життя. Мемуари. - К., 1932.- С. 113;
21. Сахновский-Панкеев П. Вказ. стаття. - С. 270-271;
22. Карпенко-Карий І. Життя і творча діяльність. - К., 1957.- С. 64;
23. Коломієць Р. Вказ. праця. - С. 7;
24. Йосипенко М. Вказ. праця. - С. 141-142;
25. Кропивницький М. Твори в 6-ти томах. Т.6.- С. 444;
26. Стеценко Л. Вказ. праця. - С. 49, 52;
27. Дурилін С. Марія Заньковецька. Життя і творчість. - К., 1955.- С. 257-259;
28. ЦДІА України в м. Києві. - Ф. 442. - Оп. 85. - Спр. 2.- Арк. 102;
29. Сахновский-Панкеев В. Вказ. стаття. - С. 280-282;
30. Дурилін С. Вказ. праця. - С. 159;
31. Барабан Л. Л.Старицька-Черняхівська. Тернистий шлях творчості. - Вінниця: Велес, 2003.- С. 18;
32. Стеценко Л. Вказ. праця. - С. 227;
33. Антонович Д. Вказ. праця. - С. 150;
34. Сахновский-Панкеев В. Вказ. стаття. - С. 290;
35. Український драматичний театр. Вказ. праця. - С. 413;
36. ЦДІА України в м. Києві. - Ф. 295- Оп. 1- Спр. 148- Арк. 75-76;
37. Василько В. Микола Садовський і його театр. - К., 1962.- С. 19;
38. Там само.- С. 40;
39. ЦДІА України в м. Києві. - Ф. 289- Оп. 1- Спр. 312- Арк. 204;
40. Там само. - Ф. 310- Оп.7 - Спр.1- Арк. 480.;
41. Тобілевич С. Вказ. праця. - С. 200;
42. ЦДІА України в м. Києві. - Ф. 289- Оп. 1 - Спр.312 - Арк. 204;
43. Там само. - Ф. 274 - Оп. 1 - Спр. 3203 - Арк. 23;
44. Красильнікова О. Вказ. праця. - С. 40.

І.І. Козак

УКРАЇНСЬКИЙ БУКВАР КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ ТІЄЇ ПОРИ

Навчально-виховний вплив на особистість дитини, що здійснюється в освітніх закладах, відповідає потребам того чи іншого суспільства, зумовлюється його соціально-економічним, громадсько-політичним, мовно-культурним рівнем розвитку. Врахування усієї сукупності факторів, які впливають на здійснення освітнього процесу будь-якої історичної епохи – важлива передумова розуміння основних проблем становлення і функціонування підручника як основного засобу навчання з його специфічними дидактичними функціями.

Сучасний дисертаційний фонд містить ряд наукових робіт, які з різних позицій характеризують особливості освітньої системи кінця ХІХ – початку ХХ ст. Це дослідження Н.О. Дорошук, Ф.І. Кокошка, С.О. Масюк, А.І. Мисечка, Н.В. Саманас, Л.О. Терських та ін., які розкривають соціокультурні підходи до розуміння історико-педагогічних процесів тієї пори. Назвемо

також монографії, журнальні статті О.В. Сухомлинської, М.І. Баюк, В.І. Кізченко, М.В. Поповича, О. Реєнта, Ф. Савченка. Однак зазначені наукові роботи не мають вузькоспеціального завдання, спрямованого на комплексне вивчення українського букваря кінця XIX – початку XX ст. як багатовимірного феномена національної історії, культури, педагогіки, книгознавства у їхніх взаємозв'язках.

Завдання статті – з'ясувати основні передумови активізації української букваристики кінця XIX – початку XX ст. Особлива увага у цьому зв'язку буде приділена соціально-політичним подіям тієї пори як важливому фактору функціонування освітньої політики України. Для зручності проведення аналітичного розгляду проблеми у її історичному розвитку вдамося до періодизації як розподілу історико-педагогічної реальності на періоди, що якісно відрізняються один від одного.

Відомо, що в сучасній історико-педагогічній науці проблема періодизації як обов'язковий засіб пізнання будь-яких історичних явищ і прогнозування можливостей їх розвитку в майбутньому досі одноставно не розв'язана. Так, сучасні історики України як, скажімо, Н. Гупан^{5, 6}, виділяють у вітчизняній історії XX ст. такі етапи :

1-й (1900 – 1917) – відродження національної свідомості;

2-й (1917 – 1920) – українська національна революція (період визвольних змагань українського народу);

3-й (1920 – кінець 20-х років) – радянізація українського суспільства.

Дещо іншу періодизацію освітнього процесу в Україні знаходимо в дослідженнях Л. Березівської¹. Тут діяльність київських просвітницьких організацій розглядається у трьох часових площинах: друга половина XIX ст. – 1905 р.; 1905 – 1917 рр.; 1917 – 1920 рр.

Принципово інші підходи до періодизації історії української літературної мови знаходимо у праці О. Горбача.⁴ Розглядаючи період кінця XIX – початку XX ст. як час новоукраїнської доби, автор виділив тут ряд етапів, серед яких:

- 1876-1905 рр. – перенесення видавничої діяльності з Києва за кордон;

- 1905-1914/17 рр. – відновлення газетно-видавничої діяльності в Києві;

- 1917-1921 рр. – запровадження української мови в усі ділянки державно-публічного життя.

Дослідник О. Реєнт⁹ аргументовано доводить, що період 90-х років XIX ст. – 1921 р. є третім (заключним) етапом формування загальноукраїнського національно-культурного відродження.

У контексті загальної періодизації педагогічної думки в Україні О. Сухомлинська¹⁰ виділяє такі періоди:

4-й період: XIX ст. – 1905 р. Становлення модерної педагогічної думки, педагогічне просвітництво в Україні;

5-й період: 1905 – 1920 рр. Педагогічна думка і школа в період визвольних змагань українського народу.

Отже, у сучасній педагогічній науці відсутня єдина система поділу історичних знань і уявлень на періоди та етапи, що пояснюється складністю об'єкта пізнання, різноаспектністю педагогічних знань у цілому.

У нашому дослідженні, що охоплює період з 90-х років XIX ст. до 20-х років XX ст., спробуємо виділити такі етапи в розвитку методики навчання грамоти та творення відповідних підручників в Україні: 1-й (кінець XIX ст. – 1905 р.) – формування методики опанування грамоти як наукової дисципліни; 2-й (1905 – 1917 рр.) – становлення методичної думки в період відродження української національної свідомості; 3-й (1917 – 1920 рр.) – розвиток методики навчання грамоти в період визвольних змагань українського народу.

Прийнявши таку періодизацію, перейдемо до детального розгляду основних характеристик освітнього простору тієї пори, політичних і мовно-культурних засад суспільства, які зумовлювали стан вітчизняної педагогічної думки у царині навчання дітей грамоти.

Перший етап пов'язуємо зі становленням української мови, її наукової термінології та лексики. Пріоритетними педагогічними цінностями цього періоду стали українська (рідна) мова, патріотизм, народність, релігійні морально-етичні постулати.

Період кінця XIX ст. – 1905 рр. характеризується як час низького рівня грамотності українського населення. В.П. Вахтеров на основі “Ежегодника Центрального Статистического Комитета”² за 1890 р. стверджує, що в малоросійських губерніях вчиться 1,9% населення, причому дівчатка становлять 8,5% загальної кількості учнів. За іншими даними², у 14 повітах 4 губерній відсоток грамотних учнів відносно загальної кількості українців становить 19,1% серед чоловіків і

1,2% серед жінок. Підтвердженням цього є твердження Ю. Шевельова¹³ про те, що за переписом 1897 р. серед українців загалом неграмотність сягала 80%.

Пояснюючи неграмотність російського та українського населення його бідністю, відсутністю правових умов, расовою неоднорідністю, сусідством з народами менш розвинених культур, дослідники тієї пори наполягали на реконструкції системи початкової освіти. Українська ж інтелігенція того часу головним засобом підвищення грамотності населення вважала ведення навчального процесу на материнській мові. Однак на підросійській Україні у період до 1905 р. правового розв'язання це питання не одержало.

За таких умов основним центром формування навчальної україномовної літератури виступала територія Галичини. Тут наприкінці XIX – на початку XX ст. вийшли друком українські букварі М. Врабеля (1898 р.), Б. Дідицького (1895 р.), Г. Зарицького та Р. Заклинського (1889 р.), О. Поповича (1902 р.), “Школа народна” львівського видання (1893 р.), які мали ряд пізніших перевидань. На територіях підросійської України в цей час жодного підручника для навчання грамоти школярів українською мовою видрукувано не було.

Другий етап зумовлений якісною соціально-економічною перебудовою суспільства, початком політичного відродження України, становленням її національної державності й національної школи. Протягом 1906 – 1913 рр. поживається видавнича робота, набуває усталеності український правопис, з'являються україномовні видання, у тому числі й нові підручники для навчання дітей грамоти. У цей час на українських землях відбувалися важливі зрушення в питаннях національного самоусвідомлення народу. Найголовнішим у цьому відношенні було проголошення 17 жовтня 1905 р. царського маніфесту про політичні свободи і створення Державної думи із законодавчими функціями. Це вселило надію народу України на появу свободи українського слова. Однак, крім відміни заборони друку, статус української мови з 1906 р. і до початку Першої світової війни істотно не змінився: українських шкіл не було, українське слово вперто не допускали до громадського життя.

Загалом період 1905 – 1917 рр., позначений революційними потрясіннями, боротьбою інтелігенції та прогресивного духовенства за українську школу з рідною мовою викладання, не приніс сподіваних результатів та обіцяних свобод, особливо на територіях підросійської України.

Найважливішими зрушеннями у справі популяризації правил українського слововжитку тієї пори було видання низки рідномовних букварів: О. Базилевича (1907 р.), Б. Грінченка (1906, 1907, 1917 рр.), Т. Лубенця (1906, 1908, 1917 рр.), Г. Неволовського (1907 р.), І. Пухальського (1906 р.), С. Русової (1906, 1917 рр.), О. Солтиса (1908, 1909, 1910, 1914, 1916 рр.), Н. Страхова (1905 р.), С. Черкасенка (1907, 1917 рр.). На жаль, масового застосування в освітній системі тієї пори вони не одержали, бо українських шкіл як таких на Лівобережній Україні тоді не було. Певною мірою згадані підручники використовувало товариство “Просвіта” у Катеринославі, Києві, Одесі, Харкові, Полтаві та інших губерніях.

Таким чином, дореволюційна система освіти, побудована на засадах становості, спричиняла значні труднощі українському народу в справі оволодіння освітою. Існування різних типів шкіл і керівництво різними відомствами унеможлилювало забезпечення загальної, безперервної, обов'язкової освіти. Водночас чужа мова викладання, разом зі становою системою освіти і чужим російським змістом навчання, що був панівним у школах, неабияк гальмували розвиток народу у всіх ділянках життя.

Навесні 1917 р. розпочався наступний етап суспільного розвитку, основним змістом якого сучасні українські історики вважають розбудову української державності. Період 1917–1920 рр. – час складних соціально-політичних змін, у тому числі й змін освітньої галузі. Ліквідація царського режиму і прихід до влади Тимчасового уряду посилює боротьбу за демократичні свободи в Україні. Так, дії російського Тимчасового уряду, який продовжував політику своїх попередників, зберігав поділ території України на навчальні округи, підтримував проросійський настрій викладацької верхівки, викликали незадоволення Української Центральної Ради та спонукали до змін. У цей же час було сформовано перший державний орган керівництва освітою – Генеральний секретаріат освіти, який своє головне завдання вбачав у проведенні українізації школи на місцях, розробці та виданні нових підручників, підготовці національних учительських кадрів, наданні допомоги українським культурним спілкам тощо.

Подальший розвиток українська національна школа одержала після проголошення Української Народної Республіки суверенною державою (22 січня 1918 р.). Генеральний Секретаріат освіти було реорганізовано в Міністерство народної освіти на чолі з І.М. Стешенком. Під його керівництвом та з участю відомих педагогів тієї пори А. Музиченка, І. Огієнка, С. Постернака,

С. Русової, С. Сірополка та ін. була розроблена концепція національної школи в Україні.

Поряд з розробкою питання про всенародне навчання, Міністерство народної освіти багато уваги приділяло проблемі забезпечення національної школи підручниками. На початку 1918 р. було проголошено конкурс на кращі україномовні підручники.¹¹ Цей захід став могутнім стимулом оновлення навчально-методичного забезпечення школи, формування знань на національному ґрунті.

Демократизація всіх ланок суспільного життя продовжувалася і в наступні періоди становлення української державності, незважаючи на складні політичні зміни. Так, за часів Гетьманату (кінець квітня – листопад 1918 р.) утверджувалась орієнтація на українізацію громадського і суспільного життя. У цей час в особливо сприятливих умовах перебувала нижча школа: продовжувалася робота над створенням, рецензуванням, виданням нових підручників для навчання грамоти.

За часів Директорії (з 15 грудня 1918 р. по січень 1919 р.) було проголошено поновлену Українську народну республіку. В Міністерстві освіти відновилися робота комісії у справах єдиної школи та всенародної освіти, розроблялися нові законопроекти. У травні 1919 р. Наркомос України затвердив “Положення про єдину трудову школу”, яке запроваджувало обов’язкову, безкоштовну освіту, одночасне навчання рідною мовою всіх дітей від 7 до 16 років. Органи народної освіти активно працювали над розробкою навчальних планів та програм у ході перетворення існуючих шкіл у трудові школи I та II ступеня. Варто зауважити, що автором пояснювальної записки до програм з української мови на II ступені єдиної школи виступав А.І. Воронець,¹² студент історико-філологічного факультету Кам’янець-Подільського університету, один із переможців конкурсу на кращий український підручник тієї пори, укладач букварів. Таким чином, реформування системи народної освіти у цей час було спрямоване на розв’язання принципових завдань: створення єдиної трудової школи, поєднання навчання з виробничою працею, навчання й виховання рідною мовою.

Однак унаслідок активних політичних змін, коли на початку літа 1919 р. на Україні більшовики були розгромлені військами Денікіна, уряд Добровільної армії виступив за скасування принципів як єдиної, так і трудової школи. Особливе посягання було зроблено на українську національну школу: заборонялося навчання українською мовою, не дозволялося також викладання історії та географії України тощо.⁷ Українська школа в цей період зазнала найбільшого гоніння як з юридичного, так і з практичного боку.

Складні політичні події 1917 – 1919 років гальмували розвиток українського шкільництва на територіях Правобережної України. Так, порівнюючи кількість українських народних шкіл у Східній Галичині впродовж 1911/12 н. р. та 1920/21 н. р.,³ доходимо висновку, що кількість їх зменшилася на 682 заклади. Водночас кількість польських шкіл у цей час зросла на 335 закладів.

У 1920 р., після перемоги Росії над польськими та українськими військами, Україну було проголошено Українською Радянською Соціалістичною Республікою. Поряд з об’єктивними причинами як-от господарська розруха, голод, високий відсоток безпритульності серед дитячого населення та ін. у процес реформування системи освіти тієї пори були привнесені й суто суб’єктивні фактори. Як зазначає дослідник В. Липинський,⁸ нове керівництво Наркомосу України в особі наркома Г.Ф. Гринька та його заступника Я.П. Ряппо перебувало під впливом так званої “американської” моделі освіти, яка базувалася на матеріальному концептуальному підході й ідеях прагматизму. Відповідно й перевага у навчанні дітей грамоти надавалася американському методу або методу цілих образів, оскільки він найповніше мірою “задовольняє всі вимоги нової революційної педагогіки”.¹⁴

Щодо мовної політики, то починаючи з вересня 1919 р., урядом було видано цілу низку декретів на користь української мови. Однак сама кількість декретів та резолюцій майже однакового змісту вказує на значну міру формальностей у розв’язанні цього питання. Ю. Шевельов у своєму дослідженні вказує, що “на практиці в перші роки панування радянської влади 1918 – 1924 рр., спостерігаємо двоїсте ставлення до української мови... З одного боку, центральний уряд її ніколи не забороняв. З іншого - тому самому урядові, а особливо партії, в багатьох випадках вона була небажана”.¹³

Отже, період 1917 – 1920 рр. характеризується як час значних якісних змін в освітній політиці України. По-перше, це встановлення принципово іншої системи керівництва: заміни Міністерства народної освіти народним Комісаріатом з представниками всіх націй, припинення різновідомчого керівництва освітою. По-друге, це інше формування шкільної мережі: навчання дітей рідною мовою як у початковій, так і в середній школах, організація безкоштовного навчання дітей шкільного віку, розробка навчальних планів і програм, створення курсів для підготовки педагогів тощо. Особливо

яскраві зміни у змісті, організації, формах і методах навчально-виховної роботи школи відбулися після встановлення в Україні Радянської влади (1920 р.).

Початкова школа у цей період була забезпечена такими підручниками для навчання грамоти: А. Воронця (1918, 1919, 1920, 1921 рр.), Б. Грінченка (1917, 1918, 1921 рр.), Т. Лубенця (1917, 1919, 1922 рр.), Г. Неводовського (1918 р.), П. Петрушевського (1918 р.), С. Русової (1917, 1918, 1919 рр.), А. Савчука (1918 р.), В. Січовика (1917 р.), О. Солтиса (1918 р.), С. Титаренка (1921 р.), С. Черкасенка (1917, 1918 рр.) та ін.

Зазначене вище дозволяє зробити висновки про те, що особливості освітньої та мовної політики Української держави в різні періоди її існування не були однорідними. Це суттєво вплинуло на появу підручників з навчання грамоти.

Увага до соціально-політичних проблем підготовки та видання українських букварів кінця XIX – початку XX ст. допомогла виявити періоди демократичних підходів до творення цієї навчальної книги. На Лівобережній Україні – це часи державної незалежності, коли у 1918 – 1919 рр. було проведено конкурс на кращий український підручник з різних дисциплін. Особлива увага до цього періоду – шлях виявлення новаторських елементів змістової та структурної організації букваря.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Березівська Л.Д. Проблеми освіти та виховання в діяльності Київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – початок XX ст.): Дис...канд. пед. наук. – К., 1998. – 212 арк.; 2. Вахтеров В.П. Всеобщее обучение. – М., 1897. – С. 87; 3. Герасимович І. Сучасне наше шкільництво та “Рідна школа” // Народний ілюстрований календар товариства “Просвіта” на переступний рік 1924. Річник 46.- С.117 – 124; 4. Горбач О. Засади періодизації історії української літературної мови й етапи її розвитку // Зібрані статті. Ч.ІІІ: Історія української мови. – Мюнхен, 1993. – С. 45-52; 5. Гупан Н. До періодизації розвитку історико-педагогічного процесу в Україні //Шлях освіти. – 1991.– №1.– С. 45-49; 6. Гупан Н. Розвиток вітчизняної історії педагогіки у 1917–1920-х роках: Історіографічний аналіз //Шлях освіти. – 2000. – №1. – С. 37-40; 7. Калинина Л.Н. Деятельность районных отделов образования по управлению учебно-воспитательными заведениями в Украине (1917–1994 гг.): Дис. ... канд. пед. наук. – К., 1996. – С. 50; 8. Липинський В.В. Концепція та модель освіти в УСРР у 20-ті рр. //Укр. іст. журнал. – 1999. – №5. – С. 3-14; 9. Реєнт О. Деякі проблеми історії України XIX – початку XX століття: стан і перспективи наукової розробки //Історія в школах України. – 2000. – №3. – С. 23-28; 10. Сухомлинська О. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру //Педагогічна газета. – 2002. – №10-11. – С. 3-4.; 11. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: В 2 т. – К., 1997. – Т. 2. – 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. – 424 с.; 12. ЦДА ВОВ України. – Ф. 2582.– Оп.2.– Спр. 47.– Арк.56; 13. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941); Стан і статус. – К., 1987. – С.15, 116; 14. Яновская Э. Новые искания в преподавании грамоты //Путь просвещения. – 1924. – №6. – С. 88-106.

О.В. Скус

ЄВРЕЙСЬКІ ОБЩИНИ УМАНСЬКОГО ПОВІТУ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

Зміна світоглядних парадигм допомогла з'ясувати, що ціла низка актуальних проблем, пов'язаних з історичними подіями в Україні, протягом XIX століття залишалися поза увагою науковців. Окрім загальнотеоретичних аспектів, поглибленого вивчення потребують такі тематичні напрями як історія конфесійного життя в регіонах. Витоки багатьох, якщо не всіх сучасних конфесійних конфліктів слід шукати в історичному минулому. І в минулому, і в сьогоденні одним з важливих і найбільш складних питань релігійного життя було і залишається єврейське питання.

Це питання вже давно цікавить дослідників. З-поміж загальних досліджень слід відзначити монографії та наукові статті українських вчених: Я.С.Хонігсмана і О.Я.Найма¹, Н.Щербак². Аналізуючи причини перегляду російської урядової політики в єврейському питанні, Н.Щербак у своїй статті акцентує увагу на описових характеристиках окремих періодів історії. Правові та політичні особливості загострення єврейського питання були висвітлені у дослідженнях М.Віттенберг³. З-поміж спеціальних регіональних досліджень слід відзначити статті Т.Кузнець та В.Чорномиза, в яких вони особливу увагу надають вивченню соціально-економічного становища євреїв Уманщини досліджуваного періоду. Але в усіх цих працях історія єврейських общин розглядається на загальному тлі. Тому дослідниця ставить перед собою завдання дослідити конфесійне життя єврейських общин на території Уманського повіту Київської губернії в другій половині XIX століття. Регіон дослідження вибраний не випадково, адже саме тут була чи не найбільша концентрація євреїв.